

FORRÁSIRODALOM

PERES IMRE

Fontosabb újszövetségi kommentárok (2017) (Ajánlott irodalom)

New Testament Exegesis Bibliography (2017)

Wichtigste Kommentare zum Neuen Testament (2017)

Az alábbi jegyzék olyan újszövetségi kommentárokat tartalmaz, amelyek körütekintően kerültek válogatásra. Tudvalevő, hogy az újszövetségi iratokhoz számtalan kommentár és magyarázat létezik és folyamatosan íródik, főleg német és angol nyelven. A magyar újszövetségi kommentáriródalom számában és tudományos igényességében azonban nagy deficit jellemzi. Ezért kénytelen voltam feltüntetni régebbi vagy igénytelenebb kommentárokat is. Viszont mellőznöm kellett az olyan magyar kommentárokat, amelyekben sajnos túl sok kompiláció fedezhető fel, ezért inkább kevesebb kommentárcímet tüntetek fel. Persze az idegen nyelvű kommentárok színvonala is különböző, és a figyelmetlen teológus vagy kutató hamar zsákutcába kerülhet óvatlansága miatt. Mert ahogy a jó kommentárok segíthetnek az újszövetségi iratok üzenetének megértésében, ugyanúgy a túl konzervatív, dogmatikus vagy tudománytalan kommentárok és magyarázatok félre is vezethetik olvasójukat. A jelen jegyzékben olyan kommentárokat próbáltam összegyűjteni, amelyeknek talán a legjobb segítségét lehet venni a bibliamagyarázatban. A címek feltüntetésében angol, német és magyar nyelvű művekre igyekeztem csoportosítani a kommentárokat. Ahogy más idegen nyelvű újszövetségi irodalomra jellemző, én is a kiválasztott címek között csillaggal (*) megjelöltem még azokat a címeket, amelyeket kiemelten ajánlok használatra, mert tudományos és tartalmi szempontból, igényességükre nézve is megbízhatók a legújabb kutatások szempontjából is. Ezt a jegyzéket haszonnal forgathatják nemcsak teológiai hallgatók, akik majdnem napi szinten kényszerülnek dolgozni megbízható kommentárokkal dolgozataik, írásmagyarázataik és igehirdetéseik készítésénél vagy a vizsgára való készülésükben, hanem a doktoranduszhallgatók egyéni kutatásukban, vagy éppen az olyan lelkipásztorok is, akikben megvan az igény arra, hogy tudományosan, alapos exegézissel készítsék elő igehirdetéseiket és közben tovább művelődjenek. Itt megköszönöm dr. Jörg Frey zürichi újszövetséges professzornak, barátomnak, hasznos megjegyzéseit, valamint Kallós Lilla és dr. Vargaestok Dávid doktoranduszaimnak, hogy a címadatok pontosításában segítettek. A jegyzék végén található rövidítések eligazításul szolgálhatnak a kommentársorozatok pontosabb definiálásában.

The Gospel of Matthew – Das Matthäusevangelium – Máté evangéliuma

- *DAVIES, W. D.–ALLISON, Dale C.: *Matthew*, ICC, 3 vols., Edinburgh, T & T Clark, 1988–1997.
- FRANCE, Richard Thomas: *The Gospel of Matthew*, NICNT, Grand Rapids–Cambridge, Eerdmans, 2007.
- HAGNER, Donald A.: *Matthew I–II*, WBC 33A–33B, Dallas, Word Books, 2015.
- NOLLAND, John: *The Gospel of Matthew*, NIGTC, Grand Rapids–Bletchley, Eerdmans–Paternoster, 2005.

- KLAIBER, Walter: *Das Matthäusevangelium I–II*, Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 2015.
- *KONRADT, Matthias: *Das Evangelium nach Matthäus*, NTD, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 2015.
- *LUZ, Ulrich: *Das Evangelium nach Matthäus*, EKK I/1–I/4, Neukirchen-Vluyn–Ostfildern–Zürich, Neukirchener Theologie–Patmos Verlag, 2012–2013.
- MAIER, Gerhard: *Das Evangelium des Matthäus*, Kapitel 1–14, HTA, Witten–Giessen, R. Brockhaus Verlag–Brunnen Verlag, 2015.

- JAKUBINYI György: *Máté evangéliuma*, Budapest, Szent István Társulat, 1991 (2. kiad., 2007).
- KARNER Károly: *Máté evangéliuma*, Sopron, Keresztyén Igazság, 1935.
- *SPINETOLI, Ortensio da: *Máté. Az egyház evangéliuma*, Szeged, Agapé, 1998.
- VARGA Zsigmond: *Máté evangéliuma* (1–18. rész, jegyzet), Debrecen, Debreceni Református Theológiai Akadémia, 1957.

The Gospel of Mark – Das Evangelium des Markus – Márk evangéliuma

- COLLINS, Adela Yambro: *Mark. A Commentary*, Hermeneia, Minneapolis, Fortress Press, 2007.
- *EVANS, Craig A.: *Mark 8:27–16:20 II*, WBC 34B, Nashville, Thomas Nelson Publishers, 2001.
- FRANCE, Richard Thomas: *The Gospel of Mark*, NIGTC, Grand Rapids–Cambridge–Carlisle, Eerdmans–Paternoster, 2005.
- GUELICH, Robert A.: *Mark 1:1–8:26 I*, WBC 34A, Dallas, Word Books, 1989.
- LANE, William L.: *The Gospel according to Mark*, NICNT, Grand Rapids–Cambridge, Eerdmans, 1974.
- *MARCUS, Joel: *Mark I–II*, AB 27A–27B, New Haven–London, Yale University Press, 2009.

- BAYER, Hans F.: *Das Evangelium des Markus*, Haan, R. Brockhaus Verlag, 2008.
- DSCHULNIGG, Peter: *Das Markusevangelium*, ThKNT 2, Stuttgart, Kohlhammer Verlag, 2007.

- EBNER, Martin: *Das Markusevangelium*, Stuttgart, Katholisches Bibelwerk, 2008.
- ECKEY, Wilfried: *Das Markusevangelium. Orientierung am Weg Jesu*. Ein Kommentar, Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 2008.
- GNILKA, Joachim: *Das Evangelium nach Markus*, EKK II (Studienausgabe), Neukirchener Verlag–Benziger–Patmos Verlag, 2010.
- *LÜHRMANN, Dieter: *Das Markusevangelium*, HNT 3, Tübingen, Mohr Siebeck, 1987.
- *PESCH, Rudolf: *Das Markusevangelium*, HThK II/1–2, Freiburg i.B., Herder Verlag, 1984–1986.

- *DÓKA Zoltán: *Márk evangéliuma*, Budapest, Magyar Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1977 (1996).
- *GNILKA, Joachim: *Márk*, Szeged, Agapé, 2000.
- KECSKEMÉTHY István: *Gyakorlati kommentár Márk evangéliumához*, Cluj-Kolozsvár, 1933.
- TARIÁNYI Béla: *Örömhír Márk evangélista szerint*, I. (jegyzet), Budapest, 1984.

The Gospel of Luke – Lukasevangelium – Lukács evangéliuma

- *FITZMYER, Joseph A.: *The Gospel According to Luke I–II*, AB 28A–28B, New York, Doubleday Company, 1981–1985.
- MARSHALL, Howard I.: *The Gospel of Luke*, NIGTC, Exeter–Oxford, Paternoster–Oxford University Press, 1978.
- NOLLAND, John: *Luke I–II*, WBC 35A–35B, Dallas, Word Books, 1989–1993 (2010–).

- *BOVON, Francois: *Das Evangelium nach Lukas*, EKK III/1–III/4, Neukirchen-Vluyn–Düsseldorf, Neukirchener Verlag–Patmos Verlag, 1999–2009.
- KLEIN, Hans: *Das Lukasevangelium*, KEK I/3, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 2006.
- SCHÜRMAN, Heinz: *Das Lukasevangelium I–II*, HThK 3, Freiburg–Basel–Wien, Herder, 1994.
- *WOLTER, Michael: *Das Lukasevangelium*, HNT 5, Tübingen, Mohr Siebeck, 2008.

- *KOC SIS Imre: *Lukács evangéliuma*, Budapest, Szent István Társulat, 2007.
- PRŐHLE Károly: *Lukács evangéliuma*, Budapest, Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály, 1989 (1991, 2. kiad.).
- *SPINETOLI, Ortensio da: *Lukács – A szegények evangéliuma*, Szeged, JATEPress, 1998.
- STÖGER Alois: *A Lukács evangélium – egzegézis*, Eisenstadt, Prugg Verlag, 1975.
- VARGA Zsigmond: *Lukács evangéliuma* (1–16, jegyzet), Debrecen, Debreceni Református Theológiai Akadémia, 1956.

The Gospel of John – Johannesevangelium – János evangéliuma

- *BARRETT, Charles K.: *The Gospel According to St. John*, 2nd ed., Philadelphia, Westminster, 1978.
- *BROWN, Raymond E.: *The Gospel according to John I–II*, AB 29A–29B, New York, Doubleday Company, 1966–1970.
- KEENER, Craig: *The Gospel of John*, 2 vols., Peabody, Hendrickson, 2003.
- MICHAELIS, J. Ramsey: *The Gospel of John*, NICNT, Grand Rapids–Cambridge, Eerdmans, 2010.
- MOLONEY, Francis J.: *The Gospel of John*, SP 4, Collegeville, Liturgical Press, 1998.

- DIETZFELBINGER, Christian: *Das Evangelium nach Johannes I–II*, ZBK NT 4, Zürich, Theologischer Verlag, 2001 (2. Aufl. 2004).
- SCHNACKENBURG, Rudolf: *Das Johannesevangelium I–IV.*, HThK 4, Freiburg (Sonderausg.), Herder, 2000.
- SCHNELLE, Udo: *Das Johannesevangelium*, ThHK 4, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1998.
- *THEOBALD, Michael: *Das Evangelium nach Johannes I–II*, RNT, Regensburg, Verlag Friedrich Pustet, 2009.
- THYEN, Hartwig: *Das Johannesevangelium*, HNT 6, Tübingen, Mohr Siebeck, 2015 (2. Aufl.).
- *ZUMSTEIN, Jean: *Das Johannesevangelium*, KEK 2, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 2016.

- *BOLYKI János: *Igaz tanúvallomás*. Kommentár János evangéliumához, Budapest, Osiris, 2001.
- FARKASFALVY Dénes: „*Testté vált szó*” – *Evangélium Szent János szerint*, I–III, Eisenstadt, Prugg Verlag, 1986–1989.
- GÁL Ferenc: *János evangéliuma*, Budapest, Szent István Társulat, 1987.
- KARNER Károly: *A testté lett Ige. János evangéliumának magyarázata*, Budapest, A magyar Luther-társaság kiadása, 1950.
- MÁTYÁS Ernő: *János evangéliuma*, Sárospatak, 1950.
- *SCHWANK, Benedikt: *János*, Szeged, Agapé, 2001.

The Acts of the Apostles – Die Apostelgeschichte – Apostolok Cselekedetei

- *BARRETT, Charles K.: *Acts*, 2 vols., ICC, Edinburgh, T&T Clark, 1994–1998.
- FITZMYER, Joseph A.: *The Acts of the Apostles*, AB 31, New York, Doubleday, 1998.
- JOHNSON, Luke Timothy: *The Acts of the Apostles*, SP 5, Collegeville, The Liturgical Press, 1992.

- *PESCH, Rudolf: *Die Apostelgeschichte I–II*, EKK V/1–V/2, Benziger–Neukirchener Verlag, 1986 (Studienausgabe: 2015).

- SCHNEIDER, Gerhard: *Die Apostelgeschichte* I–II, HThK 5, Freiburg–Basel–Wien, Herder, 1980.
- WEISER, Alfons: *Die Apostelgeschichte*, Leipzig, St. Benno Verlag, 1986.
- ZMIJEWSKI, Josef: *Die Apostelgeschichte*, RNT, Regensburg, Verlag Friedrich Pustet, 1994.
- GÁL Ferenc: *Az Apostolok Cselekedeteinek olvasása*, Budapest, Szent István Társulat, 1982.
- PONGRÁCZ József: *Az apostolok cselekedetei magyarázata*, Teológiai Kézikönyvek, Pápa, Főiskolai könyvnyomda, 1936.
- STOTT, John: *Az apostolok cselekedetei*, Budapest, Harmat Kiadó, 2010.
- *VARGA Zsigmond: *Az apostolok cselekedeteiről írott könyv*, Debrecen, Debreceni Református Teológiai Akadémia, 1953.

The Epistle to the Romans – Der Römerbrief – Római levél

- *DUNN, James D. G.: *Romans* I–II, WBC 38A–38B, Dallas, Word Books, 1988.
- FITZMYER, Joseph A.: *Romans*, AB 33, New York–London, Doubleday, 1993.
- KRUSE, Colin G.: *Paul's Letter to the Romans*, PNTC, Grand Rapids, Eerdmans, 2012.
- *LONGENECKER, Richard N.: *The Epistle to the Romans*, NIGTC, Grand Rapids, Eerdmans, 2016.
- MOO, Douglas J.: *The Epistle to the Romans*, NICNT, Grand Rapids–Cambridge, Eerdmans, 1996.
- HAACKER, Klaus: *Der Brief des Paulus an die Römer*, ThHK 6, Leipzig, Evangelische Verlagsanstalt, 1999.
- KLAIBER, Walter: *Der Römerbrief*, Die Botschaft des Neuen Testaments, Neukirchen-Vluyn, 2009.
- LOHSE, Eduard: *Der Brief an die Römer*, KEK, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 2003.
- SCHNABEL, Eckhard J.: *Der Brief des Paulus an die Römer* I–II, HTA – NT, Witten–Giessen, Brunnen Verlag–Brockhaus, 2015–2016.
- *STUHLMACHER, Peter: *Der Brief an die Römer*, NTD 6, 3. Aufl., Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1989.
- *WILCKENS, Ulrich: *Der Brief an die Römer*, EKK VI, Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag–Patmos Verlag, (Studienausgabe), 2010.
- WILCKENS, Ulrich: *Der Brief an die Römer*, EKK VI/1–3, Zürich–Neukirchen-Vluyn, Benziger–Neukirchener Verlag, 3. Aufl., 1993.
- WOLTER, Michael: *Der Brief an die Römer* I, EKK VI/1, Neukirchen-Vluyn–Ostfildern, Neukirchener Theologie–Patmos Verlag, 2014.
- *BOLYKI János: *A Római levél válogatott részeinek magyarázata*, Budapest, Budapesti Református Teológiai Akadémia Újszövetségi Tanszéke, Budapest, 1994.

- FARKASFALVY Dénes: *A római levél*, Eisenstadt, Prugg Verlag, 1983.
- KÁLVIN János: *A Római levél magyarázata* (ford. Rábold Gusztáv és Nagy Barna), 1954. (Újabb kiadás: *A Rómaiakhoz írt levél magyarázata*, Budapest, Kálvin Kiadó, 1992.)
- KARNER Károly: *Isten igazsága. Pál apostol levele a Rómabeliekhez*, Győr, Keresztyén Igazság, 1942.
- *TAKÁCS Gyula: *Római levél. Exegézis-jegyzet*. Paulus Hungarus–Kairosz, 2002.

The First Epistle to the Corinthians – Der 1. Brief an die Korinther – 1. Korinthusi levél

- *FITZMYER, Joseph A.: *First Corinthians*, AB 32, New Haven–London, Yale University Press, 2008.
- GARLAND, David E.: *1Corinthians*, BECNT, Grand Rapids, Baker Academic, 2003.
- THISELTON, Anthony C.: *The First Epistle to the Corinthians*, NIGTC, Grand Rapids–Carlisle, Eerdmans–Paternoster Press, 2000 (Paperback: 2013).
- CONZELMANN, Hans: *Der Erste Brief an die Korinther*, KEK 5, Göttingen, Vandenhoeck Ruprecht, 1981.
- *LINDEMANN, ANDREAS: *Der Erste Korintherbrief*, HNT 9/1, Tübingen, Mohr Siebeck, 2000.
- *MERKLEIN, Helmut–GIELEN, Marlis: *Der erste Brief an die Korinther I–III*, ÖTK 7/1–7/3, Gütersloher Verlag–Echter Verlag, 1992 (2000, 2005).
- SCHNABEL, Eckhard J.: *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, HTA – NT, Witten–Giessen, Brunnen Verlag–Brockhaus, 2006.
- SCHRAGE, Wolfgang: *Der erste Brief an die Korinther*, EKK VII/1–VII/4, Düsseldorf–Neukirchen-Vluyn–Zürich, Benziger Verlag–Neukirchener Verlag, 2001 (Studienausgabe: 2015).
- *WOLFF, Christian: *Der erste Brief des Paulus an die Korinther*, ThHK 7, Berlin, Evangelische Verlagsanstalt, 1996.
- ZELLER, Dieter: *Der erste Brief an die Korinther*, KEK 5, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 2010.
- *BOLYKI János: *Az első korinthusi levél magyarázata* (egyetemi jegyzet), Budapest, Ráday Nyomda, 1988.
- *CSERHÁTY Sándor: *Pál apostolnak a korinthusiakhoz írt első levele*, Budapest, Luther Kiadó, 2008.
- SZABÓ Csaba: *Az első Korinthusi levél magyarázata* (William Barclay nyomán), Debrecen–Karcag, 1991.
- TÓKÉS István: *A korinthusbeliekhez írt első levél magyarázata*, Nagyvárad, Királyhágómelléki Református Egyházkerület, 1995.
- VARGA Zsigmond: *Az első korinthusi levél magyarázata* (kézirat), Debrecen, 1998.

The Second Epistle to the Corinthians – Der 2. Brief an die Korinther – 2. Korinthusi levél

- GUTHRIE, George H.: *2Corinthians*, BECNT, Grand Rapids, Bacer Academie, 2015.
- HARRIS, Murray J.: *The Second Epistle to the Corinthians*, NIGTC, Grand Rapids, Eerdmans–Paternoster, 2005.
- LAMBRECHT, Jan: *Second Corinthians*, SP 8, The Liturgical Press, Collegeville, 1999.
- *MARTIN, Ralph P.: *2 Corinthians*, WBC 40, Waco, Word Books, 1989.
- SEIFRID, Mark: *The Second Letter to the Corinthians*, PNTC, Eerdmans–Cambridge University Press, 2014.

- BULTMANN, Rudolf: *Der 2. Brief an die Korinther*, KEK, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1987.
- GRÄSSER, Erich: *Der zweite Brief an die Korinther I–II*, ÖTK, Gütersloh, Gütersloher Verlagshaus, 2002–2005.
- *SCHMELLER, Thomas: *Der zweite Brief an die Korinther I–II*, EKK VIII/1–VIII/2, Neukirchener Verlag, 2010.
- *WOLFF, Christian: *Der zweite Brief des Paulus an die Korinther*, ThHK NT, Leipzig, Evangelische Verlagsanstalt, 1989, 2. Auflage, 2011.

- *CSERHÁTY Sándor: *Pál apostolnak a korinthusiakhoz írt második levele*, Budapest, Luther Kiadó, 2009.
- *HERCZEG Pál: A korinthusiakhoz írt második levél magyarázata, in *Jubileumi kommentár* III, Budapest, Kálvin Kiadó, 1998, 277–290.
- KÁLVIN János: *A második korinthusi levél magyarázata*, REK – Új folyam 9, Budapest, Kálvin Kiadó, 2015.
- TÖKÉS István: *A korinthusbeliekhez írt második levél magyarázata*, Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 1996.

The Epistle to the Galatians – Der Galaterbrief – A Galatákhoz írt levél

- BRUCE, Frederick F.: *The Epistle to the Galatians*, NIGTC, Grand Rapids, Eerdmans–Paternoster Press, 1982.
- DUNN, James D. G.: *The Epistle to the Galatians*, BNTC, Grand Rapids, Baker Publishing Group, 1993 (2011).
- *LONGENECKER, Richard N.: *Galatians*, WBC 41, Dallas, Word Books Publisher, 1990 (1999).

- *BETZ, Hans Dieter: *Galaterbrief*, München, Kaiser, 1988.
- ECKEY, Wilfried: *Der Galaterbrief*, Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlagsgesellschaft, 2010.
- *LÜHRMANN, Dieter: *Der Brief an die Galater*, ZBK NT 7, Zürich, Theologischer Verlag, 1978.
- *MUSSNER, Franz: *Der Galaterbrief*, HThK 9, Freiburg. i. B.–Basel–Wien (1974), 5. Aufl. Herder, 1988.

- SCHLIER, Heinrich: *Der Brief an die Galater*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 15. Aufl. 1989.
- VOUGA, Francois: *An die Galater*, HNT 10, Tübingen, Mohr Siebeck, 1998.
- *BALLA Péter: *Pál apostol levele a Galáciabeliekhez – Kommentár bevezetéssel és exkuzusokkal*, Budapest, Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány, 2009.
- *CSERHÁTI Sándor: *Pál apostolnak a galatákhoz írt levelének magyarázata*, Budapest, Evangélikus Sajtóosztály, 1982.
- KISS Jenő: *A megigazulás útja – A galatákhoz írt levél fordítása és magyarázata*, Sopron, 1941.
- *VARGA Zsigmond: *A galatákhoz írt levél*, Budapest, Kálvin Kiadó, 1998.

The Letter to the Ephesians – Der Brief an die Epheser – Az Efézusi levél

- BARTH, Markus: *Ephesians I–II*, AB 34–34A, New York, Doubleday, 1974.
- *BEST, Ernest: *Ephesians*, ICC, Edinburgh, T&T Clark, 1998.
- LINCOLN, Andrew T.: *Ephesians*, WBC 42, Dallas, Word Books, 1990.
- O'BRIEN, Peter: *The Letter to the Ephesians*, PNTC, Eerdmans–Cambridge University Press, 1999.
- SCHLIER, Heinrich: *Der Brief an die Epheser. Ein Kommentar*. Düsseldorf, Patmos Verlag, 7. Aufl., 1971.
- *SCHNACKENBURG, Rudolf: *Der Brief an die Epheser*, EKK 10, Düsseldorf, Benziger, u.a., Benziger Verlag–Neukirchener Verlag, 2003 (Studienausgabe: 2013).
- *SELLIN, Gerhard: *Der Brief an die Epheser*, KEK 8, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 2008.
- BALIKÓ Zoltán: *Az Efézusi levél*, Budapest, a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1985.
- *GERÉB Zsolt: *Az Efézusiakhoz írt levél magyarázata*, Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, Protestáns Teológiai Intézet, 2012.
- *VARGA Zsigmond: *Az efézusi levél*, Debrecen, Debreceni Református Teológiai Akadémia, 1973.

The Epistle to the Philippians – Der Philipperbrief – Filippi levél

- FEE, Gordon D.: *Paul's Letter to the Philippians*, NICNT, Grand Rapids–Cambridge, Eerdmans, 1995.
- HAWTHORNE, Gerald F.–MARTIN, Ralph P.: *Philippians*, WBC 43 (Revises Edition), Nelson Reference & Electronic, Zondervan Verlag (1987), 2004.
- *O'BRIEN, Peter T.: *The Epistle to the Philippians*, NIGTC, Grand Rapids–Carlisle, Eerdmans–Paternoster, 1991.
- *REUMANN, John: *Philippians*, AB 33B, New Haven–London, Yale University Press, 2008.

- BARTH, Gerhard: *Der Brief an die Philipper*, ZBK NT 9, Zürich, Theologischer Verlag, 1979.
- ECKEY, Wilfried: *Die Briefe des Paulus an die Philipper und an Philemon*. Ein Kommentar, Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 2006.
- GNILKA, Joachim: *Der Philipperbrief*, HThK 10/3, Freiburg i. Br., 4. Aufl. 1987.
- *MÜLLER, Ulrich B.: *Der Brief des Paulus an die Philipper*, ThHK 11/1, Leipzig, 2. Aufl., 2002.
- *CSERHÁTY Sándor: *Pál apostolnak a Filippiekhez írt levele*, Budapest, Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1976.
- TÖKÉS István: *A Filippibeliekhez intézett levél magyarázata*, Kolozsvár, Kolozsvári Református Egyházkerület, 1983.
- VARGA Zsigmond: *Filippi levél*, Debrecen, 1963 (1997).

The Epistles to the Colossians – Der Brief an die Kolosser – Kolossé levél

- FOSTER, Paul: *Colossians*, BNTC, London–New York, Bloomsbury, 2016.
- DUNN, James D. G.: *The Epistles to the Colossians and to Philemon*, NIGTC, Grand Rapids, Eerdmans, 1996 (2014).
- O'BRIEN, Peter T.: *Colossians-Philemon*, WBC, Waco, Word, 1982.
- *PAO, David W.: *Colossians and Philemon*, ZECNT, Grand Rapids, Zondervan, 2012.
- BORMANN, Lukas: *Der Brief des Paulus an die Kolosser*, ThHK 10/1, Leipzig, Evangelische Verlagsanstalt, 2012.
- LOHSE, Eduard: *Die Briefe an die Kolosser und an Philemon*, KEK, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1977.
- MAISCH, Ingrid: *Der Brief an die Gemeinde in Kolossä*, ThKNT 12, Stuttgart, Kohlhammer Verlag, 2003.
- *POKORNY, Petr: *Der Brief des Paulus an die Kolosser*, ThHK 10/1, Berlin, Evangelische Verlagsanstalt, 1987.
- *SCHWEIZER, Eduard: *Der Brief an die Kolosser*, 4. Auflage, EKK 12, Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 1997 (Studienausgabe: 2013).
- *WOLTER, Michael: *Der Brief an die Kolosser Der Brief an Philemon*, ÖTK 12, Gütersloh, Gütersloher Verlagshaus, 1993.
- *CSERHÁTY Sándor: *Pál apostolnak a kolosséiakhoz és a Filemonhoz írt levelének magyarázata*, Budapest, Evangélikus Sajtóosztály, 1979.
- *GERÉB Zsolt: *A Kolosséiakhoz és a Filemonhoz írt levél magyarázata*, Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 2010.
- VARGA Zsigmond: *A Kolosséi levél magyarázata*, Debrecen, 1953 (= Református Egyház 1951–1953).

The Letters to the Thessalonians – Die Briefe an die Thessalonicher – 1–2. Thesszalonikai levél

- FEE, Gordon D.: *The First and Second Letters to the Thessalonians*, NICNT, Grand Rapids–Cambridge, Eerdmans, 2009.
- RICHARD, Earl J.: *First and Second Thessalonians*, SP 11, The Liturgical Press, Collegeville, 1995.
- GREEN, Gene L.: *The Letters to the Thessalonians*, PNTC, Grand Rapids, Eerdmans–Cambridge University Press, 2002.
- *WANAMAKER, Charles A.: *The Epistles to the Thessalonians*, NIGTC, Grand Rapids, Eerdmans, 2013.

- *HOLTZ, Traugott: *Der erste Brief an die Thessalonicher*, EKK XIII, Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag (Studienausgabe), 2014.
- *REINMUTH, Eckart: *Der erste Brief an die Thessalonicher. Der zweite Brief an die Thessalonicher*, in Nikolaus Walter–Eckart Reinmuth–Peter Lampe (Hrsg.): *Die Briefe an die Philipper, Thessalonichen und an Philemon*, NTD 8/2, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1998, 105–204.
- *TRILLING, Wolfgang: *Der zweite Brief an die Thessalonicher*, EKK XIV, Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag (Studienausgabe), 2014.

- *GERÉB Zsolt: *A Thesszalonikabeliekhez írott levelek magyarázata*, Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 2004.
- KISS Sándor: Pál apostolnak a thesszalonikaiakhoz írt első levelének magyarázata, in *Református Egyház*, 1951–1952.

The Pastoral Epistles – Die Pastoralbriefe – Pásztori levelek

- JOHNSON, Luke T.: *The First and Second Letter to Timothy*, AB 35A, New York, Doubleday, 2001.
- KNIGHT III, George W.: *The Pastoral Epistles*, NIGTC, Grand Rapids–Carlisle, Eerdmans–Paternoster, 1992 (2013).
- *MOUNCE, William D.: *Pastoral Epistles*, WBC 46, Nashville, Thomas Nelson Publishers, 2000.
- TOWNER, Philip H.: *The Letters to Timothy and Titus*, NICNT, Grand Rapids–Cambridge, Eerdmans, 2006.

- *BROX, Norbert: *Die Pastoralbriefe*, RNT, Regensburg, Verlag Friedrich Pustet, 1989.
- HASLER, Victor: *Die Briefe an Timotheus und Titus (Pastoralbriefe)*, ZBK NT, Zürich, Theologischer Verlag, 1978.
- OBERLINNER, Lorenz: *Die Pastoralbriefe*, HThK XI/2, Freiburg–Basel–Wien, Herder, 1994.

- *ROLOFF, Jürgen: *Der erste Brief an Timotheus*, EKK XV, Zürich–Neukirchen-Vluyn, Benziger–Neukirchener, 1989.
- WEISER, Alfons: *Der zweite Brief an Timotheus*, EKK XVI/1, Zürich–Neukirchen-Vluyn, Benziger–Neukirchener Verlag, 2003.
- KÁLVIN János: *A pásztori levelek és a Filemonhoz írt levél magyarázata*, REK – Új folyam 5, Budapest, Kálvin Kiadó, 2012.
- LENKEYNÉ SEMSEY Klára: *A Timóteushoz írt első levél magyarázata*, Debrecen, 1988.
- LENKEYNÉ SEMSEY Klára: *A Timóteushoz írt második levél magyarázata*, Debrecen, 1990.
- PERES Imre: *A Tituszhoz írt levél* (egyetemi jegyzet), Debrecen, DRHE–Patmosz, 2017.

The Letter to Philemon – Der Brief an Philemon – Filemonhoz írt levél

- *BARTH, Markus–BLANKE, Helmut: *The Letter to Philemon*, ECC, Grand Rapids, Eerdmans, 2000.
- DUNN, James D. G.: *The Epistles to the Colossians and to Philemon*, NIGTC, Grand Rapids, Eerdmans, 1996.
- *FITZMYER, Joseph A.: *The Letter to Philemon*, AB, New York, Doubleday, 2000.
- O'BRIEN, Peter T.: *Colossians-Philemon*, WBC, Waco, Word, 1982.
- *PAO, David W.: *Colossians and Philemon*, ZECNT, Grand Rapids, Zondervan, 2012.
- EBNER, Martin: *Der Brief an Philemon*, EKK XVIII, Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 2017.
- ECKEY, Wilfried: *Die Briefe des Paulus an die Philipper und an Philemon*. Ein Kommentar, Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 2006.
- LOHSE, Eduard: *Die Briefe an die Kolosser und an Philemon*, KEK, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1977.
- *MÜLLER, Peter: *Der Brief an Philemon*, KEK 9/3, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 2012.
- REINMUTH, Eckart: *Der Brief des Paulus an Philemon*, ThHK 11/II, Evangelisches Verlagshaus, 2006.
- *STUHLMACHER, Peter: *Der Brief an Philemon*, EKK XVIII, 2. Aufl., Zürich–Neukirchen-Vluyn, Benziger–Neukirchener Verlag, 1981.
- WOLTER, Michael: *Der Brief an die Kolosser Der Brief an Philemon*, ÖTK 12, Gütersloh, Gütersloher Verlagshaus, 1993.
- *CSERHÁTI Sándor: *Pál apostolnak a kolosséiakhoz és a Filemonhoz írt levelének magyarázata*, Budapest, Evangélikus Sajtóosztály, 1979.
- *GERÉB Zsolt: *A Kolosséiakhoz és a Filemonhoz írt levél magyarázata*, Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 2010.

- KÁLVIN János: *A pásztori levelek és a Filemonhoz írt levél magyarázata*, REK – Új folyam 5, Budapest, Kálvin Kiadó, 2012.
- TÖKÉS István: *Pál apostol Filemonhoz írt levelének magyarázata*, Kolozsvár, 1957.

The Epistle to the Hebrews – Der Hebräerbrief – A zsidókhhoz írt levél

- *ATTRIDGE, Harold: *Hebrews*, Hermeneia, Minneapolis, Fortress, 1989.
- COCKERILL, Gareth Lee: *The Epistle to the Hebrews*, NICNT, Grand Rapids–Cambridge, Eerdmans, 2012.
- ELLINGWORTH, Paul: *The Epistle to the Hebrews*, NIGTC, Grand Rapids, Eerdmans–Paternoster, 1993.
- *LANE, William L.: *Hebrews I–II*, WBC 47A–47B, Dallas, Word Books, 1991 (2011).
- *BACKHAUS, Knut: *Der Hebräerbrief*, RNT, Regensburg, Verlag Friedrich Pustet, 2009.
- GRÄSSER, Erich: *An die Hebräer, 3 Bde.*, EKK XVII/1–3, Zürich–Neukirchen-Vluyn, Benziger–Neukirchener Verlag, 1990–1997.
- KARRER, Martin: *Der Brief an die Hebräer I–II*, ÖTK 20/1–20/2, Gütersloher Verlag–Echter Verlag, 2002 (2008).
- MICHEL, Otto: *Der Brief an die Hebräer*, KEK 13, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1966.
- *WEISS, Hans-Friedrich: *Der Brief an die Hebräer*, KEK 13, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1991.
- CZEGLE Imre: A zsidókhhoz írt levél magyarázata, in *Jubileumi kommentár III*, Budapest, Kálvin Kiadó, 1998, 368–389.
- KÁLVIN János: *A zsidókhhoz írt levél magyarázata*, REK – Új folyam 3, Budapest, Kálvin Kiadó, 2010.
- MAKSAY Sándor: A zsidókhhoz írt levél magyarázata, in *Református Szemle*, 1953–1956.

The Letter of James – Der Jakobusbrief – Jakab levele

- *ALLISON, Dale C.: *James*, ICC, London–New York, Bloomsbury, 2013.
- DAVIDS, Peter H.: *The Epistle of James*, NIGTC, Grand Rapids–Carlisle, Eerdmans–Paternoster, 1982.
- MARTIN, Ralph: *James*, WBC 48, Waco, Word, 1988 (2015).
- McKNIGHT, Scot: *The Letter of James*, NICNT, Grand Rapids–Cambridge, Eerdmans, 2011.
- MOO, Douglas J.: *The Letter of James*, PNTC, Eerdmans–Cambridge University Press, 2000.

- *BURCHARD, Christoph: *Der Jakobusbrief*, HNT 15/1, Tübingen, Mohr Siebeck, 2000.
- *FRANKEMÖLLE, Hubert: *Der Brief des Jakobus I–II*, ÖTK 17/1–17/2, Gütersloher Verlag–Echter Verlag, 1994.
- MUSSNER, Franz: *Der Jakobusbrief*, HThK XIII, Freiburg–Basel–Wien, Herder, 1975.
- POPKES, Wiard: *Der Brief des Jakobus*, ThHK NT 14, Leipzig, Evangelische Verlagsanstalt, 2013.
- *BOLYKI János: *Jakab levelének magyarázata* (egyetemi jegyzet), Budapest, Református Theológiai Akadémia, 1983.
- *FEKETE Károly: *Jakab apostol levelének magyarázata*, Budapest, Kálvin Kiadó, 1994.
- GROÓ Gyula: *Jakab levele*, Budapest, Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1963.

1 Peter – Der erste Petrusbrief – Péter 1. levele

- *ELLIOT, John H.: *1 Peter*, AB 37B, New York–London, Doubleday, 2000.
- MICHAELS, J. Ramsey: *1 Peter*, WBC 49, Waco, Word Books, 1988.
- SENIOR, Donald P.–HARRINGTON, Daniel J.: *1 Peter – Jude and 2 Peter*, SP 15, The Liturgical Press, Collegewille, 2003.
- *BROX, Norbert: *Der erste Petrusbrief*, EKK XXI, Neukirchen-Vluyn–Zürich–Köln, Benziger Verlag–Neukirchener Verlag, 1979.
- *FELDMEIER, Reinhard: *Der erste Petrusbrief*, ThHK 15/1, Leipzig, Evangelische Verlagsanstalt, 2005.
- GOPPELT, Leonhard: *Der erste Petrusbrief*, KEK, Vandenhoeck & Ruprecht, 1978.
- SCHWEIZER, Eduard: *Der erste Petrusbrief*, ZBK NT, Zürich, Theologischer Verlag, 1998.
- VAHRENHORST, Martin: *Der erste Brief des Petrus*, Stuttgart, Kohlhammer Verlag, 2015.
- *GERÉB Zsolt: *Péter első levelének magyarázata*, Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 2015.
- KISS Sándor: *Péter első levelének magyarázata*, Pápa, Főiskolai nyomda, 1942.
- LENKEYNÉ SEMSEY Klára: *Péter első levelének magyarázata*, Debrecen, Debreceni Ref. Teol. Akadémia, 1978.
- PERES Imre: *Péter első és második levelének magyarázata* (egyetemi jegyzet), Debrecen, DRHE–Patmosz, 2014.

2 Peter – Der zweite Petrusbrief – Péter 2. levele

- *BAUCKHAM, Richard: *Jude. 2 Peter*, WBC 50, Dallas–Texas, Word Books, 1983.
- DONELSON, Lewis R.: *1 & 2 Peter and Jude. A Commentary*, NTL, Louisville, Westminster, 2010.

- *FREY, Jörg: *Der Brief des Judas und der zweite Brief des Petrus*, ThHK NT 15/II, Leipzig, Evangelische Verlagsanstalt, 2015.
- PAULSEN, Henning: *Der zweite Petrusbrief und der Judasbrief*, KEK, Vandenhoeck & Ruprecht, 1992.
- VÖGTLE, Anton: *Der Judasbrief / Der 2. Petrusbrief*, EKK XXII, Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 1994 (Studienausgabe), 2016.
- *KARASSZON István: *Péter II. levelének magyarázata* (jegyzet), Budapest, Ráday Kollégium, 1987.
- KISS Sándor: *Péter második levelének magyarázata*, Pápa, Főiskolai nyomda, 1944.
- LENKEYNÉ SEMSEY Klára: *Péter második levelének és Júdás levelének magyarázata*, Budapest, Kálvin Kiadó, 2012.
- PERES Imre: *Péter első és második levelének magyarázata* (egyetemi jegyzet), Debrecen, DRHE–Patmosz, 2014.

The Epistles of John – Die Johannesbrife – János 1–3. levele

- *BROWN, Raymond E.: *The Epistles of John*, AB 30, New York, Doubleday Company, 1983.
- PAINTER, John: *1, 2, 3 John*, SP 18, The Liturgical Press, Collegewille, 2002.
- SMALLEY, Stephen S.: *1, 2, 3 John*, WBC 51, Waco, Word Books, 1984.
- *KLAUCK, Hans-Josef: *Der erste Johannesbrief*, EKK XXIII/1, Neukirchen-Vluyn–Zürich–Braunschweig, Benziger Verlag–Neukirchener Verlag, 1991.
- *KLAUCK, Hans-Josef: *Der zweite und dritte Johannesbrief*, EKK XXIII/2, Neukirchen-Vluyn–Zürich–Köln, Benziger Verlag–Neukirchener Verlag, 1992.
- *SCHNELLE, Udo: *Die Johannesbriefe*, ThHK 17, Leipzig, Evangelische Verlagsanstalt, 2010.
- *BOLYKI János: *A tanúvallomás folytatódik – Kommentár János leveleihez*, Budapest, Osiris, 2008.
- ERDŐS Károly: *János apostol levelei* (kézirat), Debrecen, 1950.
- LENKEYNÉ SEMSEY Klára: *Az eljövendő világ erejével e világban – János apostol leveleinek magyarázata*, Budapest, Kálvin Kiadó, 2005.
- *VEÖREŐS Imre: *János levelei*, Budapest, Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1970.

Jude – Der Brief des Judas – Júdás levele

- *BAUCKHAM, Richard: *Jude. 2 Peter*, WBC 50, Dallas–Texas, Word Books, 1983.
- DONELSON, L. R.: *1 & 2 Peter and Jude. A Commentary*, NTL, Louisville, KN, Westminster, 2010.

- *FREY, Jörg: *Der Brief des Judas und der zweite Brief des Petrus*, ThHK NT 15/II, Leipzig, Evangelische Verlagsanstalt, 2015.
- PAULSEN, Henning: *Zweiter Petrusbrief und Judasbrief*, KEK, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1992.
- VÖGTLE, Anton: *Der Judasbrief / Der 2. Petrusbrief*, EKK XXII, Neukirchen-Vluyn–Zürich, Benziger Verlag–Neukirchener Verlag, 1994.
- IMRE Ernő: *Júdás levelének magyarázata*, 1995.
- LENKEYNÉ SEMSEY Klára: *Péter második levelének és Júdás levelének magyarázata*, Budapest, Kálvin Kiadó, 2012.

Revelation – Johannesapokalypse – A Jelenések könyve

- *AUNE, C. David: *Revelation*, WBC 52A–52C, Dallas–Texas, Word Books, 1997.
- BAELE, Gregory K.: *The Book of Revelation*, NIGTC, Grand Rapids–Cambridge, Eerdmans, 1999 (2013).
- *KOESTER, Craig R.: *Revelation*, AB 38A, New Haven–London, Yale University Press, 2014.
- BERGER, Klaus: *Die Apokalypse des Johannes I–II*, Kommentar, Herder Verlag, 2017.
- *GIESEN, Heinz: *Die Offenbarung des Johannes*, RNT, Regensburg, Pustet, 1997.
- *KARRER, Martin: *Johannesoffenbarung (1,1–5,14)*, EKK XXIV/1, Göttingen–Zürich, Patmos Verlag–Vandenhoeck & Ruprecht, 2017.
- KRAFT, Heinrich: *Die Offenbarung des Johannes*, HNT 16, Tübingen, Mohr Siebeck, 1974.
- *MÜLLER, Ulrich B.: *Die Offenbarung des Johannes*, ÖTK 19, Würzburg–Gütersloh, Gütersloher Verlagshaus, 1984.
- SATAKE, Akira: *Die Offenbarung des Johannes*, KEK 16, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 2008.
- CSIA Lajos: *A Jelenések könyve a mai kor tükrében*, Budapest, Százszorszép Kiadó és Nyomda Kft., 2001.
- GÁL Ferenc: *A Jelenések könyve*, Szeged, Agapé, 1994.
- *KARNER Károly: *Apokalipszis* (Bécs, 1974), Budapest, Evangélikus Sajtóosztály, 1990.
- LENKEYNÉ SEMSEY Klára: *A jelenések könyve magyarázata I–II*, Doktorok Kollégiuma, Debrecen, 2016.
- *PERES Imre: *Jelenések könyve* (egyetemi jegyzet), Debrecen, DRHE–Patmosz, 2013.
- *TAKÁCS Gyula: *Jelenések könyve*, Budapest, Paulus Hungarus–Kairosz, 2000.

Rövidítések jegyzéke

AB	The Anchor Bible
BECNT	Baker Exegetical Commentary on the New Testament
BNTC	Black's New Testament Commentary
ECC	Eerdmans Critical Commentary
EKK	Evangelisch-Katholischer Kommentar zum NT
HNT	Handbuch zum Neuen Testament
HTA	Historisch Theologische Auslegung
HThK	Herders Theologischer Kommentar
ICC	International Critical Commentary
KEK	Meyers Kritisch-Exegetischer Kommentar über das NT
NICNT	New International Commentary on the New Testament
NIGTC	New International Greek Testament Commentary
NTD	Das Neue Testament Deutsch
NTL	New Testament Library
ÖTK	Ökumenischer Taschenbuchkommentar zum Neuen Testament
PNTC	Pillar New Testament Commentary
REK	Református Egyházi Könyvtár
RNT	Regensburger Neues Testament
SP	Sacra Pagina
ThHK	Theologischer Handkommentar zum Neuen Testament
ThKNT	Theologischer Kommentar zum Neuen Testament
WBC	Word Biblical Commentary
ZECNT	Zondervan Exegetical Commentary on the New Testament
ZBK NT	Zürcher Bibelkommentare – Neues Testament